

Ana PODVRŠIČ
Fakulteta za družbene vede in
Filozofska fakulteta Univerze v
Ljubljani, Université Paris13

Johannes Jäger (ur.) in
Elisabeth Springler (ur.)
**Asymmetric Crisis in Europe and
Possible Futures: Critical Political
Economy and Post-Keynesian
Perspectives**
Routledge, RIPE Series in global
political economy,
London in New York 2015, 256
strani, 145.00 \$
(ISBN 978-1138790766)

Četudi na splošno velja, da se je prva globalna kriza 21. stoletja začela s krizo drugorazrednih hipotekarnih posojil leta 2007, se je bančni sistem v Združenih državah Amerike dejansko korenito zatresel že leto prej. Pred osmimi leti je v nekaterih starejših mestih ZDA, kot sta Cleveland in Detroit, število zaplenjenih stanovanj nenadoma poskočilo. Harvey meni, da je dogajanje ostalo neopaženo predvsem zato, ker so morali svoje domove zapustiti predvsem delavci z nižjimi dohodki, večinoma Afroameričani in špansko govoreči imigranti, ter matere samohranilke. Javnost se je na povečanje števila zaplenjenih nepremičnin odzvala šele leto dni kasneje, ko tudi vse več belih pripadnikov srednjega razreda, živečih v predmestjih na jugu (Florida) in zahodu ZDA (Kalifornija, Arizona in Nevada), ni več zmoglo odplačevati posojil, naraščajoča plačilna nesposobnost delavskih množic pa je sprožila "snežno

kepo" stečajev in zaprtij raznovrstnih ponudnikov posojil (Harvey, 2010: 1-3).

Leto 2007 je bilo prelomno tudi na tej strani Atlantika. Avgusta je ena največjih francoskih bank, BNP Paribas, naznanila, da bo morala zamrzniti sredstva treh investicijskih skladov. Na pomoč ji je priskočila Evropska centralna banka, ki je v evropski finančni sistem sicer vložila skoraj 100 milijard evrov, ni pa, denimo, predlagala, da bi kakorkoli reformirali institucionalno "arhitekturo" in regulativne normative evropske finančno-špekulativne mreže, k razvoju katere je veliko pripomogla prav vpejljava skupne valute. Stečaj Lehman Brothersa leta 2008, četrte največje banke na svetu, je tako na evropsko območje deloval rušilno in že leta 2009, ko so obrestne mere perifernih držav ekonomske in monetarne unije (EMU) nevarno poskočile, je Evropa oziroma evroobmočje postalo epicenter prve globalne recesije po drugi svetovni vojni (Durand, 2013: 91-92).

A ne glede na to, kateremu dogodku pripišemo vlogo sprožilca krize, s katero se EMU in Evropska unija še vedno soočata, se zdi, da je minilo dovolj časa, da lahko na celotno dogajanje pogledamo z nujno minimalno mero raziskovalne distance in oblikujemo prve oprijemljivejše zaključke ter ponudimo smernice za naprej. Ravno kritična obravnava dosedanjega kriznega dogajanja v EU pa je tudi osnovni napotek, ki sta ga ekonomista Johannes Jäger in Elisabeth Springler dala piscem, ko

sta jih povabila k pisanju prispevkov za zbornik z zgovornim naslovom *Asymmetric Crisis in Europe and Possible Futures. Critical political economy and post-Keynesian perspectives*, ki je letos izšel pri založbi Routledge.

Urednika uvodoma zapišeta, da prevladujoče analize, ki predpostavljajo ločenost posameznih družbenih sfer, družbo pa vidijo kot vsoto med seboj nepovezanih *homo economicusov*, ne zmorejo pojasniti kompleksnosti družbene dinamike v Evropi v zadnjih osmih letih, njihove razlage pa so pogosto celo zmotne. Do poglobljanja političnih, ekonomskih in družbenih protislovij na evropski ravni namreč ne prihaja (le) zaradi tehničnih napak nezadostno poučenih ekonomistov, skorumpiranih politikov in s špekulativnimi dobički obsedenih bančnikov. Heterogena antagonistična narava evropske krize temelji predvsem na širših družbenih strukturah EMU oziroma EU, te pa so hkrati politične in ekonomske narave ter so zgodovinsko pogojene z družbenimi razmerji moči na globalni in lokalni ravni. Kritična politična ekonomija in postkeynesianska teorija sta tako pglavlni konceptualni orodji, s katerimi se trinajst prispevkov, ki so razdeljenih v tri sklope, sooči z raznolikimi in protislovnimi procesi, ki tempirajo sodobno družbeno dogajanje na ravni EU.

Obratno od svojih neoklasičnih kolegov, postkeynesianski ekonomisti predpostavljajo, da lahko nacionalno gospodarstvo učinkovito deluje le tedaj, ko država s svojimi institucionalnimi posegi "krpa" luknje,

ki jih povzročata tržni mehanizem in skrbi za zadostno raven povpraševanja s tem, da zagotavlja polno zaposlenost in vzdržuje primerno rast plač. Postkeynesianske teorije ponudijo še posebej priročna analitična očala, da z ekonomskega gledišča razumemo, "*kaj gre narobe v evropskem gospodarstvu in kaj bi morali storiti, da bi se vrnil k stabilni ekonomski rasti*" (str. 224). Bolj malo pa nam njihove analize povedo o tem, zakaj do teh političnih strategij ni prišlo in čemu do njih še danes ne pride. Ravno pri teh vprašanjih pa se kritična politična ekonomija izkaže za produktivno in avtorji prispevkov se v pričujočem zborniku opirajo predvsem na eno izmed neogramscijanskih šol in teorij o (sodobnem) imperializmu. Tako stagnacijo in recesijo evropskega gospodarstva proučujejo tudi z vidika antagonističnih odnosov in bojov med družbenimi akterji ter se sprašujejo o samem družbenem namenu projekta evropskih integracij in njegovih političnih učinkih.

Prvi del zbornika, ki notranje asimetrije evropske krize umesti v globalni okvir, odpre Magnus Ryner z razpravo o analitični šibkosti in konceptualni podhranjenosti študij, ki sicer prevladujejo v institucijah same EU (in pogosto tudi na univerzitetnih in raziskovalnih ustanovah). Ugotavlja, da v zadnjih letih zaradi metodološkega nacionalizma tovrstne analize evropskega dogajanja ne morejo videti kot del širših procesov, ki so povezani s financializacijo svetovne produkcije pod hegemonijo ZDA.

Nadalje Engelbert Stockhammer in Karsten Köhler bralca poučita, da je EMU kot ena ključnih institucij sodobne financiranja spodbudila razvoj asimetričnih modelov rasti na regionalni ravni, kjer so nacionalna gospodarstva postaja čedalje bolj odvisna bodisi od dotoka tujih financ bodisi od izvoza. Njuno analizo o makroekonomskih neravnotežjih dopolnjuje Jan Toporowski, ki se posveti pomanjkljivostim regulacije evropskega bančnega sistema. Ravno odsotnost mehanizma "posojilodajalca v zadnji sili" je igrala ključno vlogo pri tem, da se je sprva bančna kriza prelevila v krizo javnih financ in nato v krizo celotnega evroobmočja. Diskusijo o globalnih razsežnostih evropske krize zaključita Alan Cafruny, ki pokaže, da je neenak razvoj gospodarstev EU neposredno povezan z globalnimi geoekonomskimi strategijami nemškega kapitala ter prizadevanji nemške države, da bi s širitvijo zlasti na trge t. i. države skupine BRIC zmanjšala svojo odvisnost od evropskih gospodarstev.

V drugem sklopu se prispevki podrobneje ukvarjajo s protislovji, ki določajo ekonomske, politične in družbene strukture EU. Joachim Becker, Johannes Jäger in Rudy Weisenbacher tako ugotavljajo, da je kriza poglobila medsebojno, a notranje asimetrično odvisnost nacionalnih gospodarstev do te mere, da sodobna situacija v marsičem spominja na dogajanje v Latinski Ameriki v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Razpravo nadaljuje Hans-Jürgen Bieling, ki ekonomsko neučinkovit, družbeno

uničujoč in nedemokratičen "krizni management" razume kot poskus vladajočih razredov, da bi ohranili trenutna razmerja moči, njegovo tezo pa v nadaljevanju podkrepi diskusija o kontradiktornostih evropskih politikah doseganja "konkurenčnosti". Angela Wigger namreč prepričljivo pokaže, da gre tu zlasti za boj kapitala proti delu oziroma strategije vladajočih elit, ki poskušajo ohraniti svoje privilegije tako, da nižajo življenjski in delovni standard večine evropskega prebivalstva. Drugi sklop zaključita Heiner Flassbeck in Costas Lapavistas, ki proučujeta, kako je EMU spodbudila neskladja med rastjo mezd in produktivnostjo. Tako poglobita že nastavljeno temo neenakega razvoja in protislovne zasnove EMU, hkrati pa ju dopolnita z vidika globalnih družbenih razmerij moči. Trdita, da so z vpeljavo skupne valute evropske politično-ekonomske elite želele predvsem potešiti svoje imperialistične apetite in dokončno spodkopati vodilno vlogo dolarja na svetovnih trgih ter prevlado ameriškega gospodarstva.

V zadnjem delu se bralec sreča s Torstenom Niechojem, Johnom Galom, Lukasom Oberndorferjem, Mònico Clua-Losado in Lauro Horn, njihove analize o različnih možnostih bodočega razvoja evropskega prostora pa skleneta urednika zbornika. Branja vredna je zlasti Oberndorferjeva študija o evropskih pravnih strukturah in regulacijah od uradnega nastopa krize evroobmočja, ki pokaže na alarmantno asimetrijo med "kriznim" poglobljanjem projekta

evropskih integracij in stopnjo demokracije. Piščeva teza je, da se je način upravljanja in vladanja na ravni institucij EU kvalitativno spremenil v prid avtoritarnega konstitucionalizma. Ta ne le da neoliberalnim politikam daje zakonodajno veljavo tudi v tistih državah, ki so se izognile Trojki, in onemogoča, da bi demokratična telesa lahko sodelovala v procesih sprejemanja odločitev; v nekaterih primerih so sprejete resolucije celo brezpravne. *Johannes Jäger* in *Elisabeth Springer* tako v zaključku ugotavljata, da se kljub svoji številčnosti in obljubam dosedanje reforme na ravni EU ali na nacionalni ravni doslej še niso uspele soočiti s *“ključnim nasprotjem evropskih integracij, ki je vodilo do krize presežne akumulacije z vidika kritične politične ekonomije, oziroma ki je povzročilo pomanjkanje učinkovitosti povpraševanje in velika neravnotežja v evroobmočju s postkeynesianskega stališča [...]. Obratno, razvoj mezd v okoliščinah rekordne ravni brezposelnosti in splošna evropska strategija 'dviga konkurenčnosti' kažeta v nasprotno smer”* (str. 225). Dodajata, da v kolikor se delavske množice ne bodo uspele mobilizirati in povezati do te mere, da bi spreobrnilo trenutno premoč kapitala ter zaustavile polarizirajoče procese, bo naša prihodnost zaznamovana z *“dolgotrajno nestabilnostjo, brez zgodnjega konca krize in poglobljanjem razkolom med centrom in periferijo”* (str. 230).

Četudi niti zastavljena problematika in teoretske perspektive niti pisci prispevkov domačemu bralstvu, še

posebej tistemu, ki sledijo srečanjem in publikacijam, pripravljenih v sklopu bivše Delavsko-punkerske univerze oziroma današnjega Inštituta za delavske študije, niso popolnoma nepoznani, je zbornik *Asymmetric Crisis in Europe and Possible Futures* vsekakor produktivno analitično dopolnil in konceptualno poglobil že obstoječe analize. S svojim pristopom namreč v marsičem preseže dosedanje kritične razprave o evropski krizi, ki so navadno osredotočene na vprašanja razvojne asimetrije in neenakih modelov rasti. Eden ključnih doprinosov tega “kriznega” srečanja, kjer sodelujoči sicer soglašajo o medsebojnih (konceptualnih in političnih) razlikah, a z združenimi močmi poskušajo preseči lastne nezadostnosti, je namreč kritična diskusija o večdimenzionalni naravi protislovnih tendenc, ki razdvajajo evropsko prebivalstvo v času, ko bi bili skupno delovanje in medsebojna solidarnost še kako potrebni. V trenutnih razmerjih družbenih moči se na prvi pogled nekoliko ambiciozno zastavljen dialog med navadno bolj socialdemokratsko usmerjenimi postkeynesianci na eni strani in podporniki radikalne transformacije obstoječega sistema na drugi strani izkaže ne le za analitično produktivno, ampak tudi politično smotrno dejanje.

LITERATURA

- Harvey, David (2010): *The Enigma of Capital and the Crisis of Capitalism*. London: Profile Books.
- Durand, Cédric (ur.) (2013): *En finir avec l'Europe*. Pariz: La fabrique.